

İSLAM AHLAK ESASLARI

KISA ÖZET

KOLAYAOF

1. Ünite— İslâm ve Ahlâk

İslâm Ahlâkı teorik yazılara konu teşkil etmeden çok önce Hz. Peygamber'in hayatında tahakkuk etmiş ve onun etrafındaki ilk Müslümanlar tarafından da yaşanmıştır. İslâm ahlâkı, İslâm dininin bir parçası, mütemmim cüzüdür. Müslümanların İslâm'a uygun şekilde yaşayarak, yani Müslüman olarak varlığını sürdürmesi İslâm ahlâkının da etkin olması anlamına gelmektedir.

Hız. Peygamber sadece kendisi için veya inziva halinde veya gizli olarak yaşamamış, yaşadığı hayat etrafındaki sayısı yüz binleri bulan insanlar/sahabe tarafından (mümkün olan hayat tarzlarından birisi olarak değil), olması gereken ve ideal hayat tarzı olarak kavranmış ve bu kavrayış sebebi ile de insanların hayatlarına örnek teşkil etmiştir (usve hasene = güzel örnek). Hız. Peygamber'in hayatı başından itibaren bütün Müslümanları ilgilendirmiş; tarih boyunca olduğu gibi bugün de ilgilendirmektedir Hız. Peygamber kendi hayatında Kur'an-ı Kerim'i tahakkuk ettirmiş, K. Kerim'de bulunan emir ve yasaklara göre hayatını düzenlemiştir. Bu hususu en güzel ifade eden Hız. Aişe'nin Hız. Peygamber hakkında söylediği "onun ahlâkı Kur'an idi" sözüdür.

İslâm dini, her ne kadar akidevi ciheti oldukça vurgulasa da, nihai olarak amel merkezlidir. İmanın altı şartı olarak bilinen, Cenab-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine, meleklerle, Peygamberlere ve onlara diğer insanlara tebliğ edilmek üzere verilmiş olan Kitaplara, ahiret gününe ve nihayet her şeyin Cenab-Hakk'ın kudreti içinde cereyan ettiğine inanmak, Müslümanlığın akidevi cihetini özetlemektedir. Ancak buradaki her bir inanç unsurunun mühim bir ameli ciheti bulunmaktadır.

Mesela Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak, sadece bizi ilgilendirmeyen ve kendi başına mevcut olan ve bizimle doğrudan irtibatı olmayan bir "ilke"ye inanmak olmayıp, her şeyi yaratan ve yöneten dolayısı ile insanı ve onun etrafında bulunan her şeyi yarattığı gibi muhafaza da eden, insana şah damarından bile daha yakın, yaptıkları yanında aklından geçen şeyleri de bilen, her şeye gücü yeten, dolayısı ile de insanın vicdani sorumluluğunun kendisine bağlı olarak varlığını ve anlamını kazandığı en hakiki ve etkin varlığa inanmak anlamına gelmektedir. Nitekim Cenab-ı Hakk'ın bir hadis-i şerifte sayılmış olan 99 güzel ismi (esmâ'ül-hüsna) bulunmaktadır ve bu isimler Cenab-ı Hakk'ı bir cihetten tanıtmaktadır.

İnsanların bu dünyadaki hayatının çok önemli ve ciddi olmakla birlikte her şey olmadığını; her insanın başına gelecek olan ölüm ile insanın bir tür yeni bir boyutu veya boyutta yaşamaya başlayacağı –buna devam edeceği de denilebilir- ve bu boyuta da "öteki hayat" anlamında "hayatü'l-ahire" denildiğini biliyoruz. Ölümün bir son olmayıp, bir taraftan bu dünyada yaşanan hayatın bir "muhasebesinin" yapılacağı ve mükâfat ve cezanın verileceği yeni bir hayatın başlangıcı olduğunun farkında olmak ta, insanın bu dünyadaki kararları ve fiillerine anlam katan farklı bir boyuttur. Ölüm ile birlikte yeni bir hayatın başlayacağını şuurunda olmak, insanın ahlâki hayatının önemli unsurlarından birisidir.

DİN

İnsanları ihtiyaçları ile birlikte yaratan Cenab-ı Hakk, onlara bu ihtiyaçları nasıl karşılayacaklarını ve bunun düzenini de bildirmiştir. İnsanları ve insanların varlığını/varoluşunu sürdürmesinde muhtaç olunan şeyleri temin etme ve kullanmada belirli bir düzenin dikkate alınması ve bu düzenin öğretilmesi, Peygamberlerin vazifesi olmuş; bu vazifeyi ifa eden Peygamberlerin insanlığa öğrettikleri hayat düzenine "din" denilmiştir. Dinin klasik tanımı, "akıl sahiplerini hüsn-i ihtiyarları ile bizzat hayırlara sevk eden ilahi vaz" şeklindedir

AHLÂK

Ahlâk, davranış düzenidir. Her insan az veya çok bir düzen içerisinde hayatını sürdürdüğü, daha doğrusu sürdürmek zorunda olduğu için, ahlâk insan hayatının zorunlu bir boyutu, eskiden denildiği gibi "mütemmim cüzü" veya "tamamlayıcı parçası"dır. Ahlâk, davranış düzeni olduğu için, genel

olarak bu düzenin “iyi” ve “kötü”sünden bahsetmek anlamlı olduğu gibi, bir insanın hayatında verdiği kararlar ve gerçekleştirdiği fiiller için de iyi ve kötü sıfatı kullanılmaktadır. “iyi ahlâk” ve “kötü ahlâk” tabirlerini bu çerçevede anlamak gerekmektedir.

Ahlâklı ve ahlâksız tabiri esas itibarıyla insanlar için kullanılmaktadır. “Ali ahlâklıdır” veya “Ayşe ahlâklıdır” gibi. Bu tabirler insan fiilleri için de kullanılmaktadır. Bir insan gibi bir fiil de “ahlâklı” veya “ahlâklı” olarak niteleneceği gibi, “gayri ahlâklı” veya “ahlâksız” olarak ta nitelenebilir. “Muhtaç olan bir insanın meşru bir ihtiyacını karşılamak veya onun ihtiyacını karşılamasına yardım etmek iyidir” veya “Birinin malını onun izni olmadan almak ve kullanmak, gayri ahlâki bir davranıştır” ifadelerinde olduğu gibi. Bunun ötesinde bir düzen, bir sistem de ahlâki veya gayri ahlâki olarak nitelenebilir. “Cahiliye düzeni, gayri ahlaki idi” gibi.

Kısaca ahlâki değer ifadeleri insanlar, insan fiilleri ve insan fiillerinin doğrudan veya dolaylı neticelerini nitelenmek için kullanılmaktadır.

İslâm ahlâki söz konusu olduğunda ahlâkın içeriği hep aynı olmakla birlikte, bunun muhtelif bağlamlarda nasıl etkin kılınacağı en temel mesele olagelmıştır. Bu çerçevede klasik ahlâk eserlerinde üç sorun ele alınmıştır.

(1) Her şeyden önce ahlaki davranışın kuralları zikredilmiştir.

(2) Bu kuralların nasıl uygulanacağı, yaşanmış örnekler üzerinden gösterilmiştir.

(3) Ahlaki eğitimin amacı, ahlaki davranmayı bir meleke haline getirmek olarak kabul edilerek, ahlak eserlerini bu amacın nasıl gerçekleştirileceği meselesini de dikkate alan kitaplar olarak hazırlamışlardır. Böylece ahlâki kurallara uyma ve iyi fiiller gerçekleştirme ile bunu bir defalık bir durum olmaktan çıkarıp, iyi fiiller gerçekleştirmeyle sürekli bir hal haline getirme arasındaki irtibatın nasıl kurulacağını göstermek te da ahlak ilminin asli vazifeleri arasında kabul edilmiştir. Böylece **ahlaklı olma, insanın iyi fiilleri gerçekleştirme ve kötülüklerden de uzak durmayı karakter haline getirmiş olması hali** şeklinde anlaşılmıştır. Eğer insan düşünmeden bile davrandığında hep iyi fiilleri gerçekleştiriyor ve kötü fiillerden de uzak duruyorsa, o zaman “onda ahlaki faziletlerin bulunduğu” söylenir. Daha farklı bir ifade ile iyi ahlak onda meleke haline gelmiştir.

Din-Ahlâk ilişkisi: Ahlâkın İslâm dini ile dinin de ahlâk ile zorunlu bir irtibatı vardır. Biz bunu, en azından Müslümanlar için, “dindar, ama ahlâksız” denilemeyeceğini; daha doğrusu, dindar bir müslümanın “ahlâksız” olmasının, aslında çelişik bir ifade olduğunu söyleyerek, dile getirebiliriz. “Dindar ama ahlâksız” ifadesi bir Müslüman için çelişik bir ifadedir; ahlaksız bir insanın Müslümanlığı tartışmalıdır. “Din samimiyettir”, “ben güzel ahlâki tamamlamak için gönderildim” ve “sen yüksek bir ahlâk üzeresin” ifadeleri, din ile ahlâk arasındaki derin irtibatı ifade etmek için yeterlidir. Aslında İslâm dini, ahlâki varlık olarak insanın kendi varoluşunu gerçekleştirmesinin/ tamamlamasının sahil yoludur. Bu sebeple bizim önce genel olarak din ile ahlâk, daha sonra da İslâm dini ile ahlâk arasındaki irtibatı ele almamız uygun olacaktır.

İnsan, biyolojik bir fert olarak olduğu kadar diğer insanlarla irtibatı içerisinde ve toplumda üstlendiği vazifeler cihetinden de, farklı mertebelerde ta’ayyün etmektedir (görünür hale gelmektedir.). Bütün bunlar ise insanı, yaratıcısı ile irtibatı içinde düşünmeyi zorunlu bir hale getiriyor ve klasik ifadesi ile “nefsini bilen rabbini bilir” kadar “rabbini bilen nefsinin bilir” ifadesinin de anlamını açığa çıkarıyor.

İki Ahlâk Anlayışı: Dinin ahlâk ile irtibatı zahir olmakla birlikte, bunun nasıl anlaşılıp, anlatılacağı, yani temellendirileceği hususunda farklı tavırlar gelişmiştir. Bu tavırları, netice olarak aynı değerleri, aynı ahlâki hükümleri geçerli ve doğru kabul etmekle birlikte, bunların nasıl temellendirileceği hususunda geliştirilen tavır olarak, birbirinden tefrik etmek mümkündür. Bu cihetten iki ayrı ahlâk anlayışının, kendi içlerinde yine çeşitlilik arz ederek, çok sayıda ahlâk eserinin telifinde açığa çıksalar da, mevcut olduğu söylenebilir.

1. Faziletlerin kazanılması ve faziletli olma olarak ahlâk;
2. Kurallı yaşama ve kurallara uygun davranma olarak ahlâk.

Nebî (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivâyet olunmuştur: “İslâm câmi`asından bir müslüman bir ağaç diker de, onun mahsûlünden bir insan yâhut bir hayvan yerse muhakkak o yenilen şey, ağaç sâhibi için sadakadır.” Bu rivayette ağaç dikmenin “ahlâki bir fiil” olduğu ifade edilmiştir. Ağaç dikmek, bir fiildir. Bu fiili ahlâki kılan, bu fiil ile insanlar ve diğer canlıların bir irtibatıdır. Bu irtibat “yeme”dir. Yemek ise insanın canlılığını sürdürmesi için gerekli olan gıdanın alınması anlamına gelmektedir. Yani bir ağacın meyvesini yemek demek, varlığını sürdürmek için gıda almak demektir.

O halde meyve veren bir ağaç dikmek, dolaylı olarak, insanların varlığını sürdürmeleri için bir şey yapmak anlamına gelmektedir. İnsan ağaç dikerken başka insanların ondan istifade etmesini düşünmüş olabilir veya olmayabilir; ancak dikilen ağaç, eğer bir meyve ağacı ise ve bu ağaç bir gün meyve verdikten sonra, bu meyveyi bir canlı yese, o zaman bu meyve o ağacı diken tarafından verilmiş bir sadaka konumuna yükselir. “Bir hayra vesile olan, onu gerçekleştiren gibidir” hadis-i şerifi de bunu farklı bir cihetten ifade etmektedir.

Dini Hayatın Ahlâki, Ahlâki Hayatın Dini Boyutu: İslâm, iman ve ameldir. Tabii burada söz konusu olan iman ve amel, herhangi bir iman ve herhangi bir amel olmayıp, sahih iman ve salih amel olarak nitelendirilir. Sahih iman, olanı nasılsa öylece, (mesela Allah’ı Allah, insanı insan, peygamberi peygamber ve meleği de melek olarak) bilmek ve bunu kabul etmek iken salih amel, diğer insanları ve varlıkları koruyarak, onların varlıklarını teyid ederek, geliştiren eylemleri isimlendirmektedir. Sahih imana “hakk” denilirken, salih amele de “hayr” denilmektedir. Kısaca **İslâm “hakkı” kabul etmek ve “hayrı” tahakkuk ettirmeye yönelmek ve gerçekleştirmektir.**

Ahlâk, Ahlâk İlmi ve Ahlâk Felsefesi: Ahlâk kelimesi esas itibariyle bir şahsın hayatında etkin olan veya bir toplumda genel kabul görmüş davranış düzenini ifade eder. “A şahsının ahlâki” veya “Romalıların veya cahiliye toplumunun ahlâki” dediğimizde genellikle bu düzeni kast ederiz. Bu düzen yine esas itibariyle dili kullansa da dil öncesi süreçler olarak yaşanır; ferdi veya toplumsal hayatın düzenidir.

Ferdi ve toplumsal hayatın düzeni sadece ahlaktan ibaret değildir; örf ve adetler yanında hukuk ta bu düzenin farklı boyutlarını ifade eder. Ahlak bu düzenin önemli bir boyutudur. Ahlak ile hukuk arasındaki en önemli farkın yaptırımlarında ortaya çıktığı kabul edilir. Ancak ahlakın esas itibariyle ferdi olması da, onu hukuktan ayırmaktadır. Kısaca bireysel ve toplumsal hayatta etkin olan, ancak “zor kullanma” gibi bir yaptırımla desteklenmeyen davranış düzeni, ahlâk kelimesinin ilk manasını teşkil eder. (Bu ahlâkın “aynı varlığı”na tekabül eder.)

Ahlâk ve Edeb: İbadetlerin ve insanın amelî hayatı, temel dini ve ahlâki hükümlere ve kurallara uygun olarak gerçekleşir. Her ne kadar bir insan bir ibadeti veya herhangi bir fiili, o fiilin şartları ve rükünlerini yerine getirerek yapmış olursa, ibadetini yapmış sayılır; ancak mesele burada bitmez. Çünkü bir işi veya bir fiili yapmanın kuralları vardır; bir de bu kuralları uygulamanın ahlâki/estetik boyutu.

Bir ibadeti veya fiili yaparken estetik zevk tarafını da dikkate almaya, o fiili “**âdâbıyla** yapmak” denir. Bir işi yapmak önemli olmakla birlikte, edebine/adabına uygun bir şekilde yapmak ta önem arz etmektedir. Bu cihet, klasik İslâm kültüründe, kullanılan “hüsün” veya “hasen” teriminde de açığa çıkmaktadır. Nitekim “hasen” kelimesi hem ahlâki “iyi”yi, hem de estetik anlamda “güzel”i ifade etmektedir. Bir fiilin “hasen” olması, ahlâk kurallarına uygun olduğu gibi, edebe de uygun olması, yani âdâbınca yerine getirilmesi, kısaca o fiili gerçekleştirenin estetik kaygıları da dikkate alması anlamına gelmektedir.

Bu Özetin tamamını,Çıkmış Sorularını,Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/islam-ahlak-esaslari-ilh1003?search=%C4%B0LH1003>